

การพัฒนาแหล่งน้ำและการจัดทำประปาหมู่บ้านในจังหวัดนครพนม

ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดนครพนม

จังหวัดนครพนม เป็นจังหวัดชายแดนอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์พอจะรวบรวมได้ว่า บริเวณที่ตั้งจังหวัดนครพนมในปัจจุบันเคยเป็น "มหานคร" ในอาณาจักร "ศรีโคตรบูรณ" ซึ่งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงและได้ย้ายมาตั้งอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี (สำนักงานจังหวัดนครพนม, 2538 : หน้า 1-16)

อาณาจักรศรีโคตรบูรณ เป็นแคว้นในลุ่มแม่น้ำโขง ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น มีแคว้นต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในลุ่มแม่น้ำโขงหลายแคว้น เช่น แคว้นลานช้าง แคว้นสิบสองจุไทย แคว้นเวียงจันทน์ แคว้นโคตรบูรณ แคว้นจำปาศักดิ์ เป็นต้น ในแต่ละแคว้นมีเจ้านครปกครอง ส่วนอาณาจักรโคตรบูรณนั้น มีพระเจ้าศรีโคตรบูรณเป็นผู้ครองเมือง ครั้นที่วงศ์แล้วอนุชาพระนามว่า "พระยาพันทเสน" เป็นผู้ครองเมืองต่อมา เมื่อพระยาพันทเสนที่วงศ์แล้วเสนาอำมาตย์ได้ย้ายเมืองมาตั้งทางฝั่งขวาวบริเวณป่าไม้รวกทางเหนือของอำเภอธาตุพนมปัจจุบันและได้ขนานนามเมืองใหม่ว่า "มรุกขนคร" มีผู้สืบครองเมืองติดต่อกันมาหลายองค์

ต่อมาเมืองมรุกขนครถูกน้ำเซาะตลิ่งบ้านเรือนพังลง จึงได้ย้ายเมืองมรุกขนคร จากทางฝั่งซ้ายมาตั้งเมืองใหม่ที่ฝั่งขวามแม่น้ำโขงที่บ้านหนองจันทร์ พระบรมราชา (คู่แก้ว) เป็นเจ้าเมืองมรุกขนครแทน จนกระทั่งปี พ.ศ.2337 เกิดศึกพม่าทางเมืองเชียงใหม่ กองทัพไทยต้องไปปราบปราม เจ้านันทเสนกับพระบรมราชา (พรหมมา) อาสาไปในกองทัพ ยกไปถึงเมืองเถิน พระบรมราชา (พรหมมา) จึงได้นำเครื่องราชบรรณาการลงเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ที่กรุงเทพฯ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ท้าวสุดตาเป็นพระบรมราชาครองเมืองมรุกขนครและให้เปลี่ยนนามเมืองเสียใหม่ว่า "เมืองนครพนม" ขึ้นตรงต่อกรุงมหานครตั้งแต่นั้นมา

การที่พระราชทานชื่อเมืองว่า "เมืองนครพนม" อาจเนื่องจากเมืองนี้เป็นเมืองลูกหลวง ซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาก่อน จึงใช้คำว่า "นคร" นำหน้า ส่วนคำว่า "พนม" อาจเนื่องจากจังหวัดนี้เมืองคพระธาตุพนมประดิษฐานอยู่ หรืออาจเนื่องจากจังหวัดนี้เดิมมีอาณาเขตกินไปถึงชายฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ซึ่งมีภูเขามากสลับซับซ้อนติดต่อกันไปถึงประเทศญวน จึงนำเอาคำว่า "พนม" ซึ่งแปลว่า ภูเขา มาใช้

ต่อมาทางราชการได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 จัดระเบียบราชการส่วนภูมิภาคใหม่ โดยมี มณฑล จังหวัด อำเภอ และจังหวัดมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา ดังนั้นจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองนครพนม เป็นตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม ซึ่งผู้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนมคนแรก คือ พระยาพนมครานุรักษ์ (อัย นครธรรม)

สภาพทางภูมิศาสตร์

1. ที่ตั้ง

จังหวัดนครพนม ตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ มีลักษณะเป็นแนวยาวเลียบตามฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ประมาณ 153 กิโลเมตร อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 16-18 องศาเหนือ และระหว่างเส้นแวงที่ 104-105 องศาตะวันออก มีระยะห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ประมาณ 735 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดและประเทศใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอเซกา อำเภอโขงเจียม จ.หนองคาย
ทิศใต้	ติดต่อกับเขตอำเภอดงหลวง อำเภอห้วยใหญ่ จ.มุกดาหาร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับแขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับเขตอำเภอกุสุมาลย์ อำเภอกาศอำนาจ จ.สกลนคร

2. พื้นที่และการใช้ประโยชน์

จังหวัดนครพนม มีเนื้อที่ประมาณ 5,512.66 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,445,417.50 ไร่

- พื้นที่ป่า 702.07 ตารางกิโลเมตร หรือ 438,795.50 ไร่
- พื้นที่การเกษตร 2,501.20 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,563,250 ไร่
- พื้นที่อื่น ๆ 2,309.39 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,443,372 ไร่

3. ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดนครพนม มีลักษณะภูมิประเทศทั่วไปเป็นป่าเขาที่เนินสูงและที่ราบ ความสูงของพื้นที่โดยเฉลี่ยแล้วสูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 140 เมตร ลักษณะภูมิประเทศพอจะแบ่งออกเป็น 2 เขต ดังนี้คือ

3.1 เขตดอนเหนือ เป็นที่ราบลุ่ม ส่วนมากเป็นทุ่งกว้างมีป่าไม้สลัด พื้นที่บางส่วนที่มีน้ำท่วมถึง จึงเหมาะแก่การทำนา ในปีใดถ้าฝนตกชุกมักเกิดน้ำท่วม และทางเหนือของ

จังหวัด มีเทือกเขาภูสูงทางตอนเหนือและเลยเข้าไปอำเภอเซกา จังหวัดหนองคาย นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำสำคัญไหลผ่าน คือ ลำน้ำอูน ลำน้ำสงคราม และลำน้ำก่ำ เป็นต้น

3.2 เขตตอนใต้ บริเวณใกล้แม่น้ำโขง เป็นที่ราบทุ่งนามีน้ำท่วมถึง ส่วนทิศตะวันตกอยู่ห่างจากแม่น้ำโขงออกไปเป็นป่าไม้เต็งรัง พื้นดินส่วนมากเป็นลูกครึ่งบางส่วนมีลักษณะเป็นเนินและที่ต่ำสลับกัน มีลำน้ำก่ำไหลผ่าน

จังหวัดนครพนม มีแม่น้ำที่สำคัญที่หล่อเลี้ยงพื้นที่ของจังหวัดรวม 5 สาย คือ

- แม่น้ำโขง เป็นแม่น้ำที่ใหญ่ มีความลึกและความยาวมาก เป็นเส้นกั้นเขตแดนระหว่างประเทศกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยถือร่องน้ำลึกเป็นแนวเขตแม่น้ำที่สำคัญต่อเศรษฐกิจและการเมืองเป็นอันมาก

- ลำน้ำสงคราม ต้นกำเนิดในท้องที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ไหลผ่านท้องที่อำเภอรือเสาะ จังหวัดสกลนคร ผ่านอำเภอศรีสงคราม และไหลสู่มแม่น้ำโขงที่ตำบลไชยบุรี อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

- ลำน้ำยาม ต้นน้ำเกิดในท้องที่จังหวัดสกลนคร ไหลผ่านอำเภอศรีสงครามมาบรรจบลำน้ำสงครามที่บ้านปากยาม ตำบลสามผง อำเภอศรีสงคราม

- ลำน้ำก่ำ ต้นน้ำเกิดในท้องที่จังหวัดสกลนคร ไหลลงสู่มแม่น้ำโขงที่ตำบลน้ำก่ำ อำเภอธาตุพนม

- ลำน้ำอูน ต้นน้ำเกิดในท้องที่จังหวัดสกลนคร เป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างอำเภอท่าอุเทน กับอำเภอศรีสงคราม ของจังหวัดนครพนม

นอกจากนี้ทางด้านเหนือและด้านใต้ของจังหวัดนครพนมยังมีลำห้วยต่าง ๆ ที่สำคัญ คือ ห้วยลังกา ห้วยทวน ห้วยบ่อ ห้วยบังกอ ห้วยหนองเซา ห้วยบางฮวก ห้วยแคน ห้วยกระเบา ห้วยชะโนด ห้วยบางทราย ห้วยมุก ห้วยบังอี

ลักษณะดินฟ้าอากาศจังหวัดนครพนมแบ่งเป็น 3 ฤดู

- ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ - เดือนเมษายนของทุกปี ฤดูร้อนจะมีอากาศร้อนอบอ้าว อุณหภูมิเฉลี่ย 30-38 องศาเซลเซียส

- ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม - เดือนกันยายนของทุกปี ในบางส่วนของจังหวัดจะมีฝนตกชุกมาก โดยเฉพาะอำเภอที่อยู่ริมแม่น้ำโขง ประสบอุทกภัยได้รับความเสียหายเป็นประจำทุกปี เช่น อำเภอบ้านแพง อำเภอท่าอุเทน และอำเภอโพนสวรรค์ เป็นต้น ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 2,163 มิลลิเมตร/ปี

- ฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม - เดือนมกราคมของทุกปี ในฤดูนี้โดยทั่วไป อากาศจะหนาวเย็นจัด อุณหภูมิเฉลี่ย 8 - 15 องศาเซลเซียส

การปกครอง

จังหวัดนครพนม แบ่งการปกครองออกเป็น 10 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ คือ

1. อำเภอเมืองนครพนม	7. อำเภอศรีสงคราม
2. อำเภอท่าอุเทน	8. อำเภอเรณูนคร
3. อำเภอธาตุพนม	9. อำเภอนาหว้า
4. อำเภอนาแก	10. อำเภอโพนสวรรค์
5. อำเภอบ้านแพง	11. กิ่งอำเภอนาทม
6. อำเภอปลาปาก	

แบ่งออกเป็น 94 ตำบล 947 หมู่บ้าน 118,396 หลังคาเรือน 122,625 ครอบครัว เทศบาลเมือง 1 แห่ง องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง และสุขาภิบาล 9 แห่ง มีจำนวนประชากร 682,627 คน แยกเป็นชาย 340,752 คน หญิง 341,875 คน (ข้อมูลถึงสิ้นเดือนธันวาคม 2537)

สภาพทางเศรษฐกิจ

โครงสร้างทางเศรษฐกิจปรากฏว่า จังหวัดนครพนมมีสาขาการผลิตของจังหวัดจากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติเมื่อปี 2532 มีดังนี้ สาขาการเกษตร ร้อยละ 20.03 สาขาปศุสัตว์ ร้อยละ 7.14 สาขาการประมง ร้อยละ 0.84 การอุตสาหกรรม ร้อยละ 2.46 การค้าส่ง-ปลีก ร้อยละ 23.35 การบริการ ร้อยละ 12.80 และอื่นๆ ร้อยละ 33.38 รายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากร 14,706 บาท/คน/ปี (ฐานข้อมูลปี 2536)

การเกษตร

ประชากรประมาณ 95% ประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม พืชที่สำคัญ คือ ข้าว ส่วนมากปลูกข้าวเหนียวถึง 75% ส่วนข้าวเจ้าปลูกเพียง 25% เพราะประชากรส่วนใหญ่นิยมบริโภคข้าวเหนียว นอกจากนั้นพืชที่เกษตรกรทำการผลิตเพื่อบริโภคและขายเพื่อเพิ่มรายได้ รองจากข้าว ได้แก่ มันสำปะหลัง ปอแก้ว ปอกระเจา มะเขือเทศ ยาสูบ ถั่วลิสง พืชผัก เป็นต้น

การประมง

จังหวัดนครพนมมีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน โดยเฉพาะแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำนานาชาติ มีขนาดใหญ่ไหลเลียบบชายแดนด้านตะวันออกของจังหวัดนครพนม ตั้งแต่อำเภอเหนือสุดคือ อำเภอบ้านแพง ถึงอำเภอใต้สุดคือ อำเภอธาตุพนม นอกจากนั้น ยังมีลำน้ำสงคราม ลำน้ำยาม ลำน้ำก่ำ และลำน้ำอูน เหมาะแก่การประมงน้ำจืดเป็นอย่างยิ่ง อาชีพประมงจึงเป็นอาชีพที่ทำรายได้ได้ดีให้แก่ประชาชนที่อยู่บริเวณฝั่งแม่น้ำเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่อำเภอศรีสงคราม อำเภออุเทน สามารถทำการประมงตามลำน้ำสงคราม ซึ่งไหลลงแม่น้ำโขงตรงบริเวณปากน้ำ ตำบลไชยบุรี อำเภอท่าอุเทน ลำน้ำสงครามเป็นแม่น้ำสายย่อยที่มีปลาชุกชุมมาก ปลาจากแม่น้ำโขงเข้าไปหากินตามลำน้ำสงครามและที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดี คือ ปลาบึก ซึ่งเป็นปลาน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในโลก บางตัวหนักถึง 300 กว่ากิโลกรัม ปลาอีกชนิดหนึ่งที่จับได้มากบริเวณนี้คือ ปลาเนื้ออ่อน นอกจากนั้นยังมีแหล่งน้ำที่สำคัญหลายแห่งในการประมง เช่น อ่างเก็บน้ำ ทำนบปลา เป็นต้น จังหวัดนครพนมยังมีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด โดยมีผู้เลี้ยงปลาทั้งหมด จำนวน 3,080 ราย มีเนื้อที่เลี้ยงปลาประมาณ 5,842.15 ไร่ เป็นผู้ที่เลี้ยงปลาในบ่อ 2,493 ราย คิดเป็นเนื้อที่ 3,528 ไร่ ผู้เลี้ยงปลาในนา 557 ราย คิดเป็นเนื้อที่ 2,314 ไร่ ผู้เลี้ยงปลาในกระชัง 30 ราย คิดเป็นเนื้อที่ 0.15 ไร่ อำเภอที่มีผู้เลี้ยงปลามากที่สุด คือ อำเภอเมืองนครพนม ซึ่งมีผู้เลี้ยงปลา 692 ราย คิดเป็นเนื้อที่ 587.5 ไร่ รองลงมาคือ อำเภอธาตุพนม มีผู้เลี้ยงปลา 552 ราย คิดเป็นเนื้อที่ 719.74 ไร่ ชนิดของปลาที่ผลิตได้มากที่สุด คือ ปลานิล ปลาดตะเพียน รองลงมาคือ ปลาไน

การปศุสัตว์

สภาพทางการปศุสัตว์ของจังหวัดนครพนม ปัจจุบันจังหวัดนครพนมมีจำนวนสัตว์เศรษฐกิจโดยประมาณดังนี้ โค 74,125 ตัว กระบือ 166,619 ตัว สุกร 34,208 ตัว เป็ด 209,566 ตัว มีผู้ประกอบการเลี้ยงสัตว์เป็นการค้า สุกร 18 ราย โค 14 ราย กระบือ 8 ราย ไก่เนื้อ 24 ราย ไก่ไข่ 33 ราย มีผู้ขอรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบการค้าสัตว์หรือซากสัตว์ จำนวน 69 ราย และมีสหกรณ์ทางด้านปศุสัตว์ จำนวน 3 สหกรณ์ การเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงใช้วิธีการเลี้ยงแบบปล่อยสัตว์หากินเองตามธรรมชาติ ขาดการนำหลักวิชาการแผนใหม่มาใช้ทำให้เกษตรกรต้องประสบปัญหาต้นทุนการผลิตสูง สัตว์เจ็บป่วยล้มตายอยู่เสมอ

สภาพการเลี้ยงสัตว์เป็นการค้าในจังหวัดนครพนมจำนวนน้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนเกษตรกร ซึ่งมีมากถึงร้อยละ 94 ของประชากรทั้งจังหวัด ดังนั้นการที่จะพัฒนาสภาพการเลี้ยงสัตว์ในจังหวัดนครพนมให้เป็นอาชีพที่สามารถทำรายได้ให้แก่เกษตรกร หรือสามารถยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้น จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเลี้ยงสัตว์ของ

เกษตรกรที่มีอยู่เดิมให้หันมาให้ความสนใจในการดูแลเอาใจใส่ และปรับปรุงการเลี้ยงตามหลักวิชาการแผนใหม่ ตลอดจนการจัดการด้านการตลาดซึ่งขณะนี้เกษตรกรยังอยู่ในขั้นกำลังพัฒนา เริ่มรู้จักการเลี้ยงดูที่ถูกต้อง เริ่มเรียนรู้ในเรื่องการตลาดมากขึ้น

การป่าไม้

เนื้อที่ป่าไม้ของจังหวัดนครพนมถูกบุกรุกทำลายเรื่อยมาจนถึงปี 2535 เนื้อที่ป่าเหลือประมาณ 3 แสนไร่เศษ สภาพป่าไม้มีลักษณะเป็นป่าแดงหรือป่าโคก (ป่าเต็งรัง) มีลักษณะแคะแกรนมีป่าเบญจพรรณบางส่วนมีไม้มีค่าได้แก่ ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้พลวง ไม้เหียง ไม้แดง ไม้ตะเคียนและไม้ประดู่ ในตอนล่างตามแนวเขตติดต่อกับจังหวัดมุกดาหาร ซึ่งเป็นทิวเขาภูพานนั้นมีป่าค่อนข้างหนาแน่นเป็นลักษณะป่าดงดิบบ้างแต่ไม่มากนัก

พื้นที่ป่าไม้ตามประกาศกฎกระทรวงนั้น จังหวัดนครพนมมีพื้นที่ป่าไม้ทั้งสิ้น 698,366.25 ไร่ แยกเป็น

1. ป่าสงวนแห่งชาติ ที่เป็นป่าที่กรมป่าไม้ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ระหว่างปี 2507-2536 จำนวน 11 ป่า รวม 433,940 ไร่ และเป็นพื้นที่ป่าเตรียมการสงวน 1 แห่ง เนื้อที่ 264,426 ไร่ รวมเป็น 698,366 ไร่ หรือร้อยละ 20 ของเนื้อที่จังหวัด
2. อุทยานแห่งชาติ มีจำนวน 2 แห่ง พื้นที่รวม 179,707 ไร่
3. ป่าสัมปทาน มีพื้นที่ป่าโครงการไม้กระยาเลย ซึ่งเป็นป่าสัมปทาน 2 แห่ง รวม 669,362 ไร่ ป่าสัมปทานได้ถูกยกเลิกไปแล้วเมื่อ 17 มกราคม 2532

การประกอบธุรกิจการพาณิชย์ในจังหวัดส่วนใหญ่เป็นรูปเจ้าของคนเดียวการรวมหุ้นส่วนเป็นห้างหุ้นส่วนและบริษัทมีบ้างแต่จำนวนไม่มาก ผู้ประกอบการก็เป็นคนไทยส่วนการค้าขายปลีกเบ็ดเตล็ด ผู้ประกอบการค้าส่วนมากจะเป็นชาวนานอพยพส่วนคนไทยก็มีบ้างแต่จำนวนไม่มาก สินค้าส่งออกของจังหวัดส่วนมากเป็นสินค้าการเกษตร เช่น ข้าว มันสำปะหลัง ซึ่งสินค้าเหล่านี้จะถูกรวบรวมโดยพ่อค้าคนกลางในจังหวัด และส่งไปจำหน่ายต่อยังตลาดจังหวัดอุดรธานี จังหวัดขอนแก่น และกรุงเทพมหานคร สินค้านำเข้าก็เป็นประเภทน้ำมันเชื้อเพลิง วัสดุก่อสร้าง ยารักษาโรค สินค้าอุปโภคบริโภค เป็นต้น

การศึกษา

จำนวนสถานศึกษา ครู นักเรียน นักศึกษา ของจังหวัดนครพนมปี 2536

สังกัด	สถานศึกษา	ครู			นักเรียน - นักศึกษา		
		ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
สปช.	456	2,611	2,438	5,049	47,551	46,315	93,866
เทศบาล	5	26	65	91	471	503	974
สช.	8	18	74	92	1,052	1,031	2,08
สศ.	35	471	454	925	9,322	9,689	19,011
ดชด.	6	35		35	303	276	579
อค.	3	140	58	198	1,758	744	2,50
รวม	513	3,310	3,089	6,390	60,457	55,558	119,015

ที่มา : สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครพนม

ขบธรรมเนียมประเพณี

จังหวัดนครพนมมีประเพณีส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับจังหวัดอื่นๆ ในภาคอีสาน คือ ประเพณีทำบุญตามเดือนสิบสอง ซึ่งทำบุญโดยมีความมุ่งหมายเพื่อเป็นสิริมงคลและเพื่อความสมบูรณ์พูนสุขของท้องถิ่น

นอกจากประเพณีทำบุญดังกล่าวแล้ว จังหวัดนครพนมยังมีงานประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ งานนมัสการพระธาตุพนม งานประเพณีไหลเรือไฟ เป็นต้น

การสาธารณสุข

สถิติชีพ (ปี 2535)

- อัตราเกิด (ต่อประชากร 1,000 คน) 15.82
- อัตราตาย (ต่อประชากร 1,000 คน) 4.93
- อัตราเพิ่มของประชากร ร้อยละ 1.09

อายุขัยเฉลี่ยของประชากร (ปี 2532)

- เพศชาย 72 ปี
- เพศหญิง 78 ปี

สถานบริการด้านสาธารณสุข

- โรงพยาบาลของรัฐสังกัดกระทรวงสาธารณสุข	10 แห่ง
- โรงพยาบาลของรัฐสังกัดกระทรวงกลาโหม	1 แห่ง
- สถานีอนามัย	127 แห่ง

สถานบริการด้านสาธารณสุข

- โรงพยาบาลของรัฐสังกัดกระทรวงสาธารณสุข	10 แห่ง
- โรงพยาบาลของรัฐสังกัดกระทรวงกลาโหม	1 แห่ง
- สถานีอนามัย	127 แห่ง
- สถานบริหารสาธารณสุขชุมชน	1 แห่ง

การสาธารณสุขปโภค สาธารณูปการ

การประปา จังหวัดนครพนมมีการประปา สังกัดการประปาส่วนภูมิภาค ตั้งอยู่ที่อำเภอเมืองนครพนม อำเภอท่าอุเทน อำเภอนาแก อำเภอธาตุพนม อำเภอเรณูนคร อำเภอบ้านแพง การประปาสุขาภิบาล 3 แห่ง คือสุขาภิบาลนาหว้า ศรีสงคราม และอำเภอปลาปาก

การไฟฟ้า จังหวัดนครพนมได้รับกระแสไฟฟ้าจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ซึ่งผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำจากเขื่อนน้ำพุงจังหวัดสกลนคร และการไฟฟ้าจังหวัดนครพนม รับผิดชอบในด้านการบริการและทำการจ่ายกระแสไฟฟ้าให้แก่ส่วนราชการและประชาชน สถานีบริการและจ่ายกระแสไฟฟ้ามี 2 แห่ง คือสถานีจ่ายไฟนครพนม ผลิตได้ 50,020,947 หน่วย และสถานีจ่ายไฟอำเภอธาตุพนม ผลิตได้ 22,064,240 หน่วย

โทรศัพท์ การให้บริการโทรศัพท์ในเขตจังหวัดนครพนมยังกระจายไม่ทั่วถึง ขณะนี้อยู่ระหว่างขยายบริการ โดยทำการขยายหมายเลขเพิ่ม

ด้านการเมือง

จากการที่จังหวัดนครพนมเป็นจังหวัดชายแดน ที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีระบบการปกครองแบบสังคมนิยมจึงมีส่วนทำให้ประชาชนจังหวัดนครพนมมีแนวความคิด ความรู้สึก และการแสดงออกทางการเมืองที่นิยมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น

ผลจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทำให้มีผู้อพยพชาวลาวยุติการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เข้ามาในประเทศเป็นจำนวนมาก

และทั้งพื้นที่รอบนอกของจังหวัดเคยอยู่ในเขตแทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในอดีตที่ผ่านมา ทำให้ประชาชนจังหวัดนครพนมเปรียบเทียบความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของไทยเท่านั้นที่จะนำประเทศชาติไปสู่ความสงบสุข ความสามัคคี เป็นเอกภาพ และนำมาซึ่งความมั่นคงของประเทศชาติในที่สุด สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ประชาชนของจังหวัดนครพนมมีความกระตือรือร้นในทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ซึ่งบางครั้งก็แสดงออกมาในรูปการรวมพลังของกลุ่มพลังมวลชนต่างๆ

การเลือกตั้ง

มีการเลือกตั้ง 3 ระดับ คือ สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาจังหวัด และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยมีผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 376,590 คน (ข้อมูล 2538) และมีสมาชิก สส. จำนวน 5 คน

สภาพแหล่งน้ำในจังหวัดนครพนม

แหล่งน้ำธรรมชาติในจังหวัดนครพนมมีจำนวนประมาณ 822 แห่ง (สารบบแหล่งน้ำธรรมชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, กรมการปกครอง 2534 หน้า 14) และมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สามารถพัฒนาให้เกิดประโยชน์ทางการเกษตรได้พอสมควร เนื่องจากมีแม่น้ำที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำโขง แม่น้ำศรีสงคราม ซึ่งมีต้นมาจากเทือกเขาภูพานไหลผ่านจังหวัดสกลนคร จังหวัดหนองคาย และไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่จังหวัดนครพนม ส่วนแม่น้ำสำคัญอีกสายได้แก่ ห้วยหลวง ซึ่งไหลไปบรรจบกับแม่น้ำศรีสงคราม ในเขตจังหวัดนครพนมเพื่อออกไปสู่แม่น้ำโขง นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำใต้ดินและแหล่งน้ำบาดาลตามที่ราบลุ่ม

แหล่งน้ำใต้ดินส่วนใหญ่จะพบตามที่ราบลุ่มระดับความลึกอยู่ระหว่าง 1-5 เมตร คุณภาพน้ำเหมาะสมแก่บางบริเวณมีปัญหาเรื่องความเค็มและการขุดบ่อน้ำตื้นจะแห้งขอดหรือมีน้อยในฤดูแล้ง เพราะน้ำใต้ดินส่วนใหญ่จะไหลลงไปสู่ลำน้ำต่างๆหมด สำหรับน้ำบาดาลส่วนใหญ่จะใช้ในการอุปโภค บริโภค เท่านั้น

ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดนครพนมประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการประมงเฉพาะประมงน้ำจืดตามแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น แม่น้ำโขง เป็นต้น การใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นพื้นที่ป่าจำนวน 381,280 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 11.07 ของเนื้อที่ภาค ถิ่นครองที่ดินเพื่อการเกษตร 1,391,100 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 40.37 ของเนื้อที่ภาค เนื้อที่อื่นๆ 1,673,068 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 48.56 ของเนื้อที่ภาค (สารบบแหล่งน้ำธรรมชาติ, 2534 : หน้า 13)

การจัดการแหล่งน้ำในหมู่บ้านเพื่อให้ได้น้ำสะอาดเพียงพอสำหรับการอุปโภค บริโภค และเพื่อการเกษตร จังหวัดนครพนมได้พยายามจัดหาน้ำสะอาดโดยพัฒนาส่งเสริมให้หน่วยงานทางราชการลงไปช่วยเหลือชาวบ้านขุดบ่อน้ำตื้น ขุดบ่อบาดาล จัดหาภาชนะเก็บน้ำฝน แต่ก็มีบางหมู่บ้านที่ยังขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้ ไม่เพียงพอสำหรับอุปโภค บริโภค และขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรโดยในฤดูแล้ง จึงได้มีความพยายามที่จะจัดหาน้ำสะอาดให้หมู่บ้านได้ใช้อย่างเพียงพอตลอดทั้งปีเช่น โครงการชลประทานราษฎร์ โครงการฝายประชาอาสา โครงการจัดให้มีน้ำสะอาดในชนบททั่วราชอาณาจักร และโครงการประปาหมู่บ้าน ก็เป็นโครงการหนึ่งที่สามารถจะแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภค บริโภค และน้ำเพื่อการเกษตร ของประชาชนในหมู่บ้านได้อย่างถาวร โดยเป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการในลักษณะ "ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมใช้ประโยชน์ และร่วมบำรุงรักษา"

ในปัจจุบันจังหวัดนครพนมมีโครงการประปาหมู่บ้านในลักษณะของ 4 หน่วยงานคือ ของการประปาส่วนภูมิภาค ประปาหมู่บ้านในความรับผิดชอบของกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย (กรมการปกครอง ,กรมโยธาธิการ,สำนักเร่งรัดพัฒนาชนบท) และกรมทรัพยากรธรณี โดยมีประปาหมู่บ้านในเขตจังหวัดนครพนมรวมทั้งสิ้นจำนวน 206 แห่ง ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมืองนครพนม จำนวนทั้งสิ้น 29 แห่ง และในเขตอำเภอธาตุพนม จำนวน 37 แห่ง (ข้อมูลการจัดหาน้ำสะอาดในหมู่บ้าน จังหวัดนครพนม สํารวจ มิถุนายน 2538)

กระบวนการจัดทำประปาหมู่บ้านในเขตจังหวัดนครพนม

เนื่องจากแหล่งน้ำธรรมชาติตามหมู่บ้านชนบทมักจะแห้งขอดหรือมีน้อยในฤดูแล้ง ทำให้ประชาชนขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้ และน้ำเพื่อการเกษตร และถึงแม้จะมีการขุดบ่อน้ำตื้น บ่อบาดาล ขึ้นใช้ตามหมู่บ้านก็ตาม แต่ก็มักจะประสบปัญหาน้ำเค็ม ไม่สะอาดและไม่เพียงพอสำหรับใช้สอยในฤดูแล้ง และบางหมู่บ้าน ถึงแม้จะมีภาชนะเก็บน้ำจำนวนมากแต่ก็ยังต้องอาศัยธรรมชาติจากน้ำฝน หากฝนแล้งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลก็จะทำให้ขาดแคลนน้ำ ไม่สามารถเก็บกักน้ำได้ตามต้องการ ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านมีน้ำใช้สอยไม่ตลอดปี จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาแนวทางแก้ไข และหนึ่งในแนวทางแก้ปัญหารีเอียงน้ำไม่เพียงพอก็คือ โครงการตามหมู่บ้านซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาแล้งซ้ำซาก ไม่ต้องคอยพึ่งพาน้ำจากธรรมชาติตามฤดูกาล

โครงการประปาหมู่บ้านนอกจากสามารถแก้ปัญหารีเอียงน้ำในหมู่บ้านได้แล้วยังเป็นการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย ด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านตามหลักการที่ว่าเพื่อประชาชน โดยประชาชน และของประชาชน

การจัดทำประปาหมู่บ้านถึงแม้จะใช้งบประมาณในการดำเนินการเป็นจำนวนมากจนเหลือกำลังที่ประชาชนจะสามารถดำเนินการเอง จำเป็นต้องอาศัยทางราชการสนับสนุนช่วยเหลือด้านงบประมาณ แต่กระบวนการตั้งแต่แรกเริ่มก่อนที่จะมีการลงมือจัดทำประปาหมู่บ้านนั้นจะต้องอาศัยความพร้อมของหมู่บ้านและประชาชนในหมู่บ้านในการคัดเลือกและวางแผนก่อสร้างโครงการ ทั้งนี้เพราะโครงการที่ราษฎรมีส่วนร่วมในการคัดเลือกโครงการเองมีแนวโน้มประสบความสำเร็จสูงกว่าโครงการที่ราษฎรไม่มีส่วนร่วม โดยพิจารณาจากปัจจัยด้านอาชีพของราษฎรบริเวณที่จะก่อสร้างโครงการ จำนวนราษฎรผู้ได้รับประโยชน์และจำนวนแหล่งน้ำที่มีอยู่แล้ว ทั้งนี้การจัดทำโครงการประปาหมู่บ้านจะต้องเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนในหมู่บ้านที่เกิดจากการระดมความคิดของชาวบ้านเพื่อที่จะพยายามหาหนทางหรือวิธีการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านในความเชื่อที่ว่าไม่มีใครรู้ปัญหาดีเท่าคนในท้องถิ่นเอง

ขั้นตอนในการจัดทำโครงการประปาหมู่บ้าน

1. ระดับหมู่บ้าน

ขั้นตอนในการจัดทำโครงการประปาหมู่บ้านเริ่มต้นตั้งแต่ประชาชนในหมู่บ้านประชุมปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำโดยในหมู่บ้านจะมีองค์กรประชาชนที่ประชาชนเลือกตั้งเป็นตัวแทนของชาวบ้านตามวิถีทางประชาธิปไตยนั่นคือ คณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นรองประธาน และราษฎรผู้ทรงคุณวุฒิที่ประชาชนเลือกตั้งเข้าไปเป็นคณะกรรมการอีกจำนวน 5-9 คน และให้คณะกรรมการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบกันเป็นฝ่ายๆ คือ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายพัฒนา ฝ่ายรักษาความสงบ ฝ่ายการคลัง ฝ่ายการศึกษาและวัฒนธรรม ฝ่ายกิจกรรมสตรี ฯลฯ

การจัดทำโครงการพัฒนาหมู่บ้านหรือโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวในระดับหมู่บ้านประชาชนในหมู่บ้านโดยตัวแทนคือคณะกรรมการหมู่บ้านจะประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำทุกเดือนเพื่อที่จะถกเถียงแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาของหมู่บ้านทั้งด้านเศรษฐกิจการเมือง และด้านสังคม สิ่งแวดล้อม แล้วร่วมกันหาแนวทางจัดทำโครงการแก้ไขปัญหานั้นๆ เช่นเมื่อหมู่บ้านขาดแคลนแหล่งน้ำ มีน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค ไม่เพียงพอ คณะกรรมการหมู่บ้านก็จะประชุมหาแนวทาง วิธีการแก้ไข แล้วจัดทำเป็นโครงการพัฒนาหมู่บ้าน โครงการจัดหาน้ำสะอาดหรือโครงการจัดทำประปาหมู่บ้านเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำอย่างถาวร เมื่อจัดทำโครงการเสร็จเรียบร้อยแล้วก็นำเข้าแผนพัฒนาหมู่บ้าน ถ้าหากใช้งบประมาณไม่มากนักชาวบ้านก็จะร่วมกันดำเนินการเอง หากจำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมากก็จะเสนอโครงการเข้าสู่สภาตำบลเพื่อนำเข้าแผนตำบลและเสนอเข้าแผนพัฒนาอำเภอ จังหวัดต่อไป

ในขั้นตอนระดับหมู่บ้านนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากโครงการต่างๆ จะสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริงหรือไม่ ก็อยู่ที่การระดมความคิดสติปัญญาของชาวบ้าน ในรูปของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นฐานหรือเป็นโรงเรียนฝึกสอนระบบการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น อย่างเต็มที่เพื่อที่จะร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ โดยวิถีทางประชาธิปไตย เพราะหมู่บ้านเป็นสถาบันเล็กสุด ที่ประชาชนจะได้เรียนรู้การปกครองตนเอง การแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านด้วยตนเอง โดยเรียนรู้ที่จะคัดเลือกหรือเลือกตั้งคนที่มีความรู้ความสามารถเข้าไปเป็นคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อทำประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นของตน รู้จักคิด รู้จักประชุมหารือในรูปของคณะกรรมการ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานที่จะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนเรียนรู้ ถึงการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในระดับสูงขึ้น

2. ระดับตำบล

เมื่อการจัดทำโครงการประปาหมู่บ้านเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำจัดทำโดยคณะกรรมการหมู่บ้านเสร็จแล้ว ก็จะเสนอไปยังสภาตำบล เพื่อขอความเห็นชอบนำเข้าแผนพัฒนาตำบลในขั้นตอนนี้สภาตำบลก็จะประชุมพิจารณา โดยคณะกรรมการสภาตำบล ประกอบด้วย กำหนดเป็นประธานมีผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน และผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ในการประชุมสภาตำบล คณะกรรมการ ซึ่งประชาชนแต่ละหมู่บ้านเลือกตั้งเข้ามาจะทำหน้าที่ประชุมพิจารณาจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนของโครงการต่างๆ ที่แต่ละหมู่บ้านเสนอเข้ามา แสดงให้เห็นว่า ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน ตำบลของตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาเพราะคณะกรรมการสภาตำบล ก็มาจากราษฎรที่ประชาชนเลือกเข้ามาเพื่อให้เป็นตัวแทนของหมู่บ้านตน ในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของหมู่บ้าน ตำบลของตนเอง และเมื่อได้ข้อสรุปแล้วสภาตำบลจะนำเสนอความต้องการของตนเองไปยังคณะกรรมการพัฒนาระดับอำเภอต่อไป

3. ระดับอำเภอ

มีคณะกรรมการพัฒนาระดับอำเภอ (กพอ.) โดยมีนายอำเภอเป็นประธาน หัวหน้าส่วนราชการต่างๆ ของอำเภอเป็นผู้พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนงาน และโครงการตามข้อเสนอของสภาตำบลแล้วส่งให้ คณะกรรมการพัฒนาจังหวัดเป็นผู้พิจารณาต่อไป

4. ระดับจังหวัด

มีคณะกรรมการพัฒนาจังหวัด (กพจ.) มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน และประกอบด้วยหัวหน้าส่วนราชการในระดับจังหวัด เป็นกรรมการพิจารณาตามที่ กพอ. เสนอมา และเมื่อเห็นชอบแล้ว ก็ของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น กรมการปกครอง กรมโยธาธิการ กรมพัฒนาชุมชน สำนักเร่งรัดพัฒนาชนบท สาธารณสุข ฯลฯ หรือจากงบ

ประมาณ การแก้ไขปัญหายั่งยืนจากธรรมชาติ (ภัยแล้ง) ในจังหวัดและจากกองป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนกรมการปกครอง เป็นกรณีเร่งด่วน

สรุปปัจจัยที่ให้ผลกระทบต่อความสำเร็จของการพัฒนาโครงการประปาหมู่บ้านมีดังนี้คือ

1. การมีส่วนร่วมในการคัดเลือกและวางแผนก่อสร้างโครงการ โครงการที่ราษฎรมีส่วนร่วมในการคัดเลือกโครงการเองมีแนวโน้ม ประสบความสำเร็จสูงกว่าโครงการที่ราษฎรไม่มีส่วนร่วม และปัจจัยที่ควรนำมาประกอบการพิจารณาคัดเลือกโครงการด้วยคือ

- (1) อาชีพของราษฎรบริเวณที่จะก่อสร้างโครงการ
- (2) จำนวนราษฎรผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการ
- (3) จำนวนแหล่งน้ำที่มีอยู่แล้ว

2. การประชาสัมพันธ์และการประชุมปรึกษาหารือ เป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถแก้ไข ปัญหาต่างๆ ได้ทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการ

3. ภาวะความสนใจ และกระตือรือร้นของผู้นำ มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาโครงการประปาหมู่บ้าน เพราะสามารถชักจูงให้ราษฎรร่วมมือ ร่วมใจในการพัฒนา และสามารถประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ได้โดยง่าย

4. การรวมกลุ่ม และความร่วมมือของราษฎร พื้นที่ที่ราษฎรมีความตื่นตัวสูง และมีความสามัคคีย่อมส่งผลให้การพัฒนาตามโครงการต่างๆ มีแนวโน้มสำเร็จตามเป้าหมายสูง

5. การกระตุ้นและจูงใจจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ การพัฒนาโครงการประปาหมู่บ้าน หากได้รับการเอาใจใส่โดยเจ้าหน้าที่เข้าไปคลุกคลีกับชาวบ้านทุกช่วงการดำเนินโครงการย่อมทำให้ราษฎรตื่นตัว ในการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง อันส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จในการพัฒนา.